

<https://doi.org/10.62837/2025.8.215>

SEVİNC ƏZİZOVA

214 sayılı tam orta məktəb

Nizami rayonu, Əzim Əzimzadə 18

e-mail: azizovasevinc1111@gmail.com

**ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ İNGİLİS DİLİNDƏ MƏZMUN ƏSASLI DİL
TƏDRİSİNDƏN İSTİFADƏ METODİKASI
XÜLASƏ**

Müasir dövrdə müxtəlif metod və yanaşmalardan, texnologiyalardan istifadə fonunda tələbələr özlərinin peşə sahələrinə bilavasitə aid olan dünya təcrübəsindən bəhrələnmək və ondan səmərəli şəkildə istifadə etmək qabiliyyətinə yiyələnməli, rəvan, axıcı, səlis nitqə malik olmaları ilə seçilməlidirlər. Bu zaman zəngin və yerində işlədilmiş leksik biliklərin mənimsənilməsi vacib şərtə çevrilir. Təhsilalanlar İKT-nin yeniliklərindən xəbərdar olmaqla, eyni zamanda öz gündəlik həyat və təhsillərində onlardan geniş istifadəni də bacarmalıdırlar. Dünya pedaqoji təcrübəsində ali təhsil müəssisələrinin gücü onun malik olduğu müasir kitabxanalar, müxtəlif laboratoriyalar, yenilənmiş informasiya bazası və ən əsası, ən son yeniliklərin tətbiqi ilə ölçülür. Son zamanlar xarici dilin tədrisi metodologiyası çox sürətlə inkişaf etdiyindən, təhsildə müasir texnologiyalara olan tələbat artır, təhsil modelləri, tədris prosesinin iştirakçılarının rolları tədricən dəyişir. Bu gün innovativ metodlarla mobil təhsil imkanı yaradan yeni vasitələr meydana çıxmaqdadır. İnförmasiya texnologiyasının sürətlə inkişaf edən tarixi və bu aspektdə dilöyrənmə hal-hazırda özünün fəal dövrünü yaşamaqdadır. Bu baxımdan ünsiyyət bir proses kimi bizim əldə etdiyimiz biliklərin, təcrübənin ötürülməsini realizə edir. Belə ünsiyyət şifahi və ya yazılı formada nitq vasitəsilə təzahür edib insanın lüğət fondunu, yəni leksikonunu inkişaf etdirir, zənginləşdirir.

Açar sözlər: məzmun, motivasiya, dil, nitq, ünsiyyət

Məzmun əsaslı dil tədrisi elə bir yanaşmadır ki, bu zaman dilöyrənənlər dili mənalı məzmunlara fokuslanaraq rəngarəng situasiyalarda və maraqlı kontekstlərdə öyrənirlər. Onlar özlərini müxtəlif mənalı və maraq kəsb edən real həyatı situasiyalarda sınaırlar. Bu yanaşmadan istifadə tədrisdə tələbənin uğurunun artmasını şərtləndirərək, onun kamilliyini artırır. Bu mənada yazı, oxu, dinləmə və nitq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində məzmun əsaslı dil tədrisinin rolu əvəzolunmazdır. Eyni zamanda, qeyd etdiyimiz kimi, yeni metod və yanaşmaların auditoriyaya inteqrasiyası vacib şərtədir. Universitetlərdə innovasiya əsaslı layihələrin həyata keçirilməsi təhsilin keyfiyyətini nəzərəcarpacaq dərəcədə artırır, universitetlərin beynəlxalq təhsil məkanına inteqrasiyası prosesini sürətləndirir və ölkənin elm-təhsil imicini yüksəldə bilər.

Bu mənada yeni, texnoloji, innovasiya cəmiyyətində, qlobal rəqabət şəraitində fəaliyyətə, inkişafa hazır olmalıyıq [1, s.136].

Qeyd edək ki, məzmun əsaslı dil tədrisi motivasiyanın yüksəldilməsinə bilavasitə təsirlə səciyyələndir. Motivasiya mexanizminin avtomatlaşdırılması dilöyrənənlərin fəaliyyətini artırmaqla, onların yaradıcı və tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirir və müstəqil işləmək bacarıqlarına yiyələndirir. Bu zaman müəllimin rolu çox böyükdür. Müəllimin əsas fəaliyyəti yönəldici xarakter daşmalı və bəzi vəziyyətlərdə isə o köməkçi rolunda çıxış etməlidir. Motivasiyaedici mühit müəllim və təhsilalanların münasibətləri, onların əməkdaşlığı üçün müəllim və tələbə qrupu arasında səmərəli ünsiyyət yaradılmasını şərtləndirir. Lakin özünün bütün üstünlükləri ilə yanaşı bu heç də həmişə asan başa gəlmir. Bu müəllimdən böyük zəhmət, səbr, metodiki axtarışlar tələb edir. Çünki əvvəlcə müəllimin həyata keçirmək istədiyi dilöyrənənlərə bir qədər maraqsız görünə bilər, ancaq zaman keçdikcə onlar bunun dərinliklərini anlıyır, bacarıqlara əsl mənada yiyələnirlər. Buna görə də müəllim motivasiyanın formalaşdırılması yollarını özü üçün aydınlaşdırmalı, ondan istifadə edəcəyini müəyyən edərək fəaliyyətə başlamalıdır. Müasir dövrdə təhsildə motivasiyanın yaradılmasında da bu dil tədrisi mühüm rol oynamaqla dərs saatlarını daha səmərəli, maraqlı etməyə vasitəçi olur. Bütün qeyd edilən vasitələrdən istifadə müəllimdən yüksək qabiliyyətlər tələb edir və bununla yanaşı motivasiyalı dilöyrənənlərin maksimum fəallığına nail olmağa imkan yaradır. Bütün bu yeniliklər əksər hallarda motivasiya mənbəyi olaraq qiymətləndirilir. Digər tərəfdən yanaşsaq, innovativ tədris metodlarına verdiş etmiş motivasiyalı tələbələrlə işləmək müəllim üçün daha asan olur, çünki bu zaman hər bir müəllimə xas olan xüsusiyyətlər burada öz əksini tapır. Müxtəlif innovasiyaların, o cümlədən sözügedən dil təliminin meydana gəlmə səbəbi ilk növbədə tədris edilən ayrı-ayrı fənlərin məqsədlərinin dəyişikliklərə uğraması nəticəsində yaranmışdır. Motivasiyanın yaradılması zamanı interaktiv təlim metodundan istifadə tələbələrini nəinki yeni biliklərlə zənginləşdirir, həmçinin onlarda düşünmə qabiliyyətini və müstəqil bilik əldə etmək, mənimsəmək bacarıqlarını formalaşdırır. İnteraktiv təlim metodu ilə təşkil olunan dərslər dilöyrənənlər üçün xarici dilin praktik cəhətdən öyrədilməsinə şərait yaradır, onların kommunikativ bacarıqlarını formalaşdırır və idrak fəaliyyətini fəallaşdırır. Bu gün nitq verdişlərinin inkişaf etdirilməsi məsələsi deyil, daha çox kommunikativ səriştəyə yiyələnmək zərurəti meydana çıxır. Bu mənada təlimdə məzmun əsaslı dil tədrisinin rolu olduqca böyükdür. Bütün bunlar tələbələrin ünsiyyət qurma texnikasını öyrənməsi üçün təqdim edilməlidir: başqalarını dinləmə bacarığı, ünsiyyətə qoşulmaq, verilən kontekstdə mənanın müzakirəsi. Bu təlim üsulu keyfiyyətli bilik və bacarığa yiyələnməyə xidmət etməklə yanaşı, təhsilalanlarda təfəkkürün inkişafına şərait yaratmalıdır. İnteraktiv təlimdə bu cür təfəkkür-idraki proseslərin inkişafına müxtəlif qrupdaxili işlər, qruplarda müxtəlif fəaliyyət layihələrinin hazırlanması, problemlərin fərdi və qrup şəklində həlli vasitəsilə nail olunur. Bu üsul tələbələrini müstəqil düşünməyə, qərarlar qəbul etməyə və tədqiqata istiqamətləndirir. Dərsin səmərəli təşkili yalnız o zaman mümkün olur ki, bütün təhsilalanlar fəaldirlər və onlar həqiqətən nəşə öyrənə bilirlər. Dərsdə passiv dilöy-

rənənlər olduqda interaktiv təlimin zəngin vasitələrindən olan intensiv sual- cavaba, rollu oyunlara, cütlüklərlə və ya qrup şəklində işlərə müraciət etməklə onları fəal iştiraka ruhlandırmaq lazımdır. Xarici dildə bacarıqların formalaşdırılmasının məqsədi tamamilə aydındır. Belə ki, burada əsasən məqsəd məlumat əldə etməkdir. Məsələyə bu aspektdə nəzər saldıqda mətnlər üzərində işin təşkilinin başlanğıc mərhələsində əsas məqsəd ən elementar səviyyədə vərdişlərin aşılmasıdır. Xarici dildə əsas məsələlərdən biri bildiyimiz kimi mətn seçimidir. Bu zaman mətn materialları müəyyən prinsiplər əsasında seçilməlidir. Xarici dildə mətn materiallarının seçimini şərtləndirən əsas prinsiplərdən biri onların təhsilənlər üçün məzmununun maraq kəsb etməsi, dinləyicilərin ehtiyac və tələbatlarını nəzərə almaqla seçilməsi, dilöyrənənlərin yaş, intellektual bilik səviyyəsinə uyğun olmasıdır. Mətnlər üzərində işin səmərəli təşkili məqsədilə istifadə edilən mətnlər motivasiyanın yaradılmasına xidmət etməli, onları ingilis dilini öyrənməyə həvəsləndirməlidir [2,s.59]. Burada istifadə edilən mətnlər autentik olmalı, onlar dilöyrənənlərin leksik və qrammatik potensialını zənginləşdirmək imkanları baxımından əhəmiyyət kəsb etməlidir. Təqdim edilən mətn materiallarındakı məzmun müxtəlif xarakterli, rəngarəng olmalı, dildəşiyicilərinin mədəniyyəti, təfəkkürü, onların yaşadıkları cəmiyyətdə qəbul edilmiş müxtəlif ünsiyyət tərzləri haqqında dilöyrənənləri məlumatlandırmalıdır. Belə ki, təhsilənlər hekayə, roman, qəzet, jurnal məqaləsi, elan, reklam, poemaları dinləyib, onları adekvat şəkildə qavramağı, dildəşiyicilərinin istifadə etdiyi nitq modellərindən adekvat şəkildə istifadə etmək, onların əsasında özlərinin mətnlərini yaratmaq bacarığına yiyələnmişdirlər. Məzmun əsaslı dil tədrisi kimi yanaşmalardan istifadə fəal təlim üsulunu zənginləşdirən elementlərdəndir [2,s.58]. İnteraktiv təlim ənənəvi təlim metodlarından tamamilə fərqli yollarla həyata keçirilir. İnteraktiv təlimdə müəllimin rolu köməkçi və bələdçi, tələbənin rolu isə fəal tədqiqatçı və iştirakçı kimi dəyişir.

Məzmun əsaslı təlim metodlarının istifadəsi zamanı müəllim tələbələrin səmərəli ünsiyyəti və qarşılıqlı əlaqəsi üçün bütün lazımı şəraiti yaradır. Bu zaman əsas rol dilöyrənənlərə verilir. Təlim prosesinin psixoloji mühitini müsbətə doğru dəyişmək üçün tələbələrin problemin həllinə yönəldilmiş istənilən cəhdi və ya fikri yüksək qiymətləndirilərək, ciddi və hörmətlə qarşılanır. İnteraktiv təlimdən istifadə zamanı dilöyrənənlərə hörmətlə yanaşmaq, onlara etibar etmək, onların cavablarını qiymətləndirmək həm özünə inam, həm də müəllimə hörmət və etibar hissini daha da artırır [3, s.45]. Sözügedən dil tədrisi ingilis dilinin daşyıcıları tərəfindən istifadə edilən şəkildə dili mənimsəməyə imkan verir.

Nəticədə, xarici dili öyrənənlər auditoriya mühitini real dünya mühitinə asanlıqla və uğurla inteqrasiya edə bilirlər. Bu cür həqiqi kommunikasiya tələbələrə kommunikativ səriştəyə yiyələnməyə köməklik göstərir. Tələbələrin kommunikativ bacarıqları onları mənalı, həyata keçirilə bilən, bədii əsərləri oxuma prosesinə cəlb etməklə inkişaf etdirilməlidir. Bədii əsərlərlə tanışlıq tələbələrdə məmnunluq, razılıq, əminlik hissi yaradır, niyyətlərinin kommunikativ həyata keçirilməsi üçün öyrənilən xarici

dildən düzgün və adekvat şəkildə istifadə etmək bacarıq və arzusunun inkişaf etdirilməsini əsas kimi irəli sürür. Burada üstünlük anlama, danışıq, fikir və ideya mübadiləsinə verildiyi halda qrammatik, struktur və leksik vahidlər bu məqsədə nail olmaq üçün öyrənilir. Kommunikativ kompetensiyanın inkişafını nəzərdə tutan və dəstəkləyən amillərdən biri də yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, məhz məzmun əsaslı dil tədrisidir. Məlum olduğu kimi, məzmun əsaslı dil tədrisində bacarıqların mənimsənməsi əhəmiyyətli rola malikdir. Xarici dilin tədrisi prosesində, həm də şifahi nitqin öyrədilməsi zamanı tələbələrdə maraq və motivasiyanın yaradılmasında bir vasitə ola bilərlər. Belə ki, bu və ya digər bədii mətnlərdə olan informasiyanın müzakirə edilməsi danışıq vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi üçün mühüm stimül yarada bilərlər. Bədii əsərlərə söykənərək müzakirə xarakterli, kommunikativ yönümlü çalışma və tapşırıqların kəmiyyəti və keyfiyyəti tədrisin mərhələlərinə uyğun müəyyən edilməlidir. Beləliklə, müxtəlif kommunikativ tapşırıqları yerinə yetirmək üçün dilöyrənənlər kommunikativ fəaliyyət növlərinə cəlb edilməli və bu qəbildən olan strategiyalardan istifadə etməlidirlər. Bu zaman istifadə edilən tapşırıq və çalışmalardan danışıq, onların hansı fəaliyyət növlərinə cəlb edilməsinin məqsədəuyğun olduğunu müəyyənləşdirməklə səmərəli nəticələrin əldə edilməsini təmin etmək mümkündür.

Ədəbiyyat

1. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. М.: Просвещение, 2002, 232 с.
2. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений .-Известия АН СССР, 1931, № 1.
3. Brown H.D. Principles of language learning and teaching. Longman Publication, 2000, 352 p.

SEVINDJ AZIZOVA THE METHODOLOGY OF USING CONTENT BASED LANGUAGE TEACHING IN ENGLISH AT HIGH SCHOOLS SUMMARY

Written language is lexically richer than spoken language and it can, therefore, provide more learning opportunities than a spoken context. Consequently, a student who is an eager reader encounters more words than a student who reads less. In addition, regular reading is likely to lead to more efficient access of word meanings. A student who reads also outside school has many opportunities to acquire and improve vocabulary knowledge through inference from context. World knowledge comes from experience and from previously read texts. Skilful comprehenders use discourse knowledge to connect text elements in a consistent fashion and to connect the content to the messages of the writer. Discourse knowledge includes for instance, the structure of different genres, the main messages the author intends to

convey, and the topic structure. Linguistic knowledge includes oral language capacities – production and comprehension – and the ability to reflect one's knowledge of language. Skilful reading requires knowledge of all linguistic levels – phonology, morphology, syntax, and higher level discourse structures. In addition, comprehension often involves integrating non-print information. Their goals are gaining knowledge, enjoying literature, locating specific information, and learning from text. Motivation consists of multiple aspects. The students with strong sense of competence are likely to engage.

Key words: content, motivation, language, speech, communication

СЕВИНДЖ АЗИЗОВА

**МЕТОДОЛОГИЯ УПОТРЕБЛЕНИЯ МЕТОДА ОСНОВАННЫЙ НА
СОДЕРЖАНИИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ НА ВЫСШИХ ВУЗАХ
РЕЗЮМЕ**

Для того, чтобы сделать процесс обучения речевой коммуникации на языке специальности более эффективным, преподаватель должен содействовать созданию обстановки, когда и обучающий, и обучаемые чувствуют себя достаточно комфортно, в том или ином академическом контексте, понимают цель речевого общения, и осведомлены о способах достижения этой цели с помощью использования ранее усвоенных лексических единиц, грамматических структур, интонационных моделей и речевых образцов. Знание потребностей студентов и целей, в которых они изучают тот или иной иностранный язык, позволяет специалистам в области преподавания иностранных языков, а также практикующим учителям языков разрабатывать наиболее эффективные методы их достижения. Современная методика преподавания иностранных языков, основанная на коммуникативной модели обучения языку, предполагает обучение иноязычноречевой компетенции в определенном коммуникативном контексте путем сочетания основных компонентов языковой системы и при условии обеспечения коммуникативного контекста с помощью ситуаций и тем, и реализации и усвоения лингвистических единиц в функциональных целях. Совершенно естественно, что при выборе наиболее целесообразного метода или методов обучения коммуникации на иностранном языке предпочтение должно быть отдано коммуникативному подходу к обучению языкам.

Ключевые слова: содержание, мотивация, язык, речь, коммуникация

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Nuriyyə Əliyeva